

بررسی ابعاد حقوقی حمله موشکی به زندانی غیر نظامی در تهران

محاكمه حمله به اوین در دادگاه جهانی

حمله موشکی صورت گرفته به زندان اوین در تهران نه تنها به ایجاد موجی از بهت و خشم در میان افکار عمومی منجر شد، بلکه از منظر حقوقی نیز ابعاد پیچیده و گسترده‌ای را به همراه داشت. حمله به تأسیسات غیر نظامی، آن هم زندانی که محل نگهداری افراد تحت حمایت حقوق بشر است، با مفاد متعدد حقوق بین‌الملل در تضاد مستقیم قرار دارد و مصداق روشنی از جنایت جنگی به شمار می‌رود.

ماهیت حمله

زندان اوین به‌عنوان یکی از مراکز اصلی نگهداری محکومان در ایران، فاقد هر گونه کارکرد نظامی است و در دسته بندی تأسیسات غیرنظامی قرار می‌گیرد. حمله صورت گرفته به این مرکز با استفاده از موشک‌هایی دقیق، به شهادت و جراحت تعدادی از زندانیان، سربازان، پزشکان، پرستاران، خانواده‌های زندانیان و ساکنان واحدهای مسکونی نزدیک به محوطه اداری زندان منجر شده است نکته قابل تأمل این است که اسرائیل در ساعت اداری و زمانی که رفت و آمد در بیمارستان و سالن ملاقات در اوج خود بوده این حمله را عملی کرده که نشان دهنده اوج خونخواری این رژیم است. برخی مدعی شدند یکی از اهداف رژیم‌صهیونیستی از حمله به زندان اوین از بین بردن جاسوسان خود بود که در زندان اوین محبوس بودند، اما اصغر جهانگیر در پاسخ به سؤالی مبنی بر اینکه آیا حمله به اوین حذف برخی از جاسوسان اسرائیل از طرف خود اسرائیل بوده است؟ گفت: «این موضوع را تأیید نمی‌کنیم. آنچه مسلم است هدف رژیم‌صهیونیستی در تجاوز حمله به اوین این بود که با نقض قوانین بین‌المللی نشان دهد برای این قوانین ارزشی قائل نیست.» این حمله از نظر حقوقی، قابل بررسی در دو سطح است: ۱. نقض حقوق بشر:دولستانه بین‌المللی ۲. جنایت جنگی و مسئولیت کیفری عاملان آن.

چارچوب‌های حقوقی مرتبط

طبق کنوانسیون‌های ژنو (۱۹۴۹) و پروتکل‌های الحاقی آن، حمله به مراکز غیرنظامی بدون دلیل نظامی موجه، به عنوان جنایت جنگی شناخته می‌شود. ماده ۵۲ پروتکل اول الحاقی به صراحت اعلام می‌کند که امکان غیرنظامی نباید هدف حمله قرار گیرد مگر آنکه مستقیماً در عملیات نظامی مورد استفاده باشد، موضوعی که در خصوص زندان اوین صدق نمی‌کند. همچنین نظامی اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی (ICC) چنین حملاتی را در دسته جنایت قابل پیگیری کیفری بین‌المللی قرار می‌دهد. از دیدگاه حقوقی، حتی اگر حمله از سوی یک کشور ثالث (یا حمایت آن) صورت گرفته باشد، طبق طرح مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها (ARSIWA)، دولت مزور مسئول شناخته می‌شود و امکان تعقیب بین‌المللی آن وجود دارد.

مسئولیت حقوقی دولت‌های حامی و عامل

در پی بررسی شواهد و مدارک اولیه، برخی منابع رسمی اعلام کردند این حمله با مشارکت رژیم‌صهیونیستی و حمایت مستقیم ایالات متحده انجام شده است. در صورت اثبات این ادعا، مطابق حقوق بین‌الملل، دولت‌های یادشده تحت مسئولیت کیفری مشترک قرار می‌گیرند. ایالات متحده با حمایت مستمر نظامی و اطلاعاتی از رژیم‌صهیونیستی، طبق ماده ۱۶ طرح مسئولیت دولت‌ها در کمک به اعمال خلاف بین‌الملل، در این حمله نیز مسئولیت حقوقی دارد و مجرم شناخته می‌شود.

برای پیگیری حقوقی این موضوع، ایران می‌تواند از مسیرهای زیر اقدام کند: ۱. شکایت به دیوان بین‌المللی دادگستری (ICJ) از طریق ادله حقوقی در نقض حاکمیت و حقوق بشر. ۲. طرح دعوی کیفری در دیوان کیفری بین‌المللی (ICC) علیه عاملان مستقیم و حامیان حمله ۳. درخواست تحریم حقوقی و توقیف اموال عاملان در کشورهای ثالث ۴.مراجعه به سازمان ملل و شورای امنیت برای محکومیت رسمی حمله و جبران خسارت.

ابعاد انسانی و اخلاقی حمله به مراکز غیرنظامی

ماهیت زندان حبس افرادی است که به دلایل متفاوت در آنجا نگهداری می‌شوند و امکان گریز برای آنها وجود ندارد. حمله به چنین محیطی، آن هم در شرایطی که امکان فرار یا دفاع برای ساکنان آن وجود ندارد، از نظر اخلاقی نیز شدیداً محکوم

است. تعداد قربانیان این حمله و شدت آسیب‌های وارده، به‌روشنی نشان دهنده قصور آشکار در رعایت اصل تناسب و احتیاط به عنوان دو اصل بنیادین در حقوق بین‌الملل بشر دوستانه است. (اصل تناسب و احتیاط تقابل متناسب دو جبهه را شامل می‌شود، برای مثال اگر پس از تجاوز رژیم اشغالگر صهیونیستی با موشک، جمهوری اسلامی ایران با بمب اتم پاسخ می‌داد نقض اصل تناسب و احتیاط صورت می‌گرفت، در شرایط محقق شده نیز حمله از طریق موشک انجام شده در حالی که مراکز غیرنظامی امکان پاسخ ندارند).

واکنش‌های جهانی و نهادهای بشر دوستانه

سازمان‌هایی مانند عفو بین‌الملل، دیده‌بان حقوق بشر و کمیته بین‌المللی صلیب سرخ، نقش کلیدی در ثبت، انتشار و پیگیری چنین حوادثی دارند. گزارش‌های این نهادهای اغلب به عنوان سند معتبر در دادگاه‌های بین‌المللی پذیرفته می‌شود. همچنین این گزارشات فشار رسانه‌ای و دیپلماتیک برای پاسخگویی عاملان حمله ایجاد می‌کنند و گزارشات سازمان‌های مذکور به دولت‌ها کمک می‌کنند برای پیگیری حقوقی از مسیرهای بین‌المللی اقدام کنند.

در پی این حادثه، بسیاری از نهادهای حقوق بشری، از جمله عفو بین‌الملل و دیده‌بان حقوق بشر، خواستار تحقیقات مستقل و شفاف در خصوص منشأ حمله شدند.

حقوق زندانیان در شرایط جنگی واضطرابی

زندانیان طبق حقوق بین‌الملل بشردوستانه،

می‌توانند در دادگاه‌های داخلی ایران، طرح دعوی مدنی برای دریافت غرامت کنند یا از طریق وکلای بین‌المللی در دادگاه‌های کشورهای ثالث علیه دولت‌های حامی حمله اقدام قانونی انجام دهند یا در صورت صدور رأی محکومیت، با استفاده از مکانیسم‌هایی مثل توقیف اموال دولت‌های حامی در خارج، خسارت خود را دریافت کنند، البته اثبات رابطه مستقیم بین عمل مجرمانه و خسارت وارده، نیازمند مستندات پزشکی، فنی و حقوقی است که در گزارش باید به آنها اشاره شود.

بررسی واکنش افکار عمومی و رسانه‌ها به حمله به اوین

افکار عمومی نقش چشمگیری در شکل دادن به فضای رسانه‌ای و تصمیمات سیاسی دارد. در پی حمله به زندان اوین، شبکه‌های اجتماعی و روزنامه‌نگاران مستقل، اطلاعات تکان‌دهنده‌ای منتشر کردند و رسانه‌های خارجی نیز این حمله را تحت عنوان نقض حقوق بشر پوشش دادند. همچنین هشتگ‌های مرتبط با زندان اوین ترند شدند و توجه جهانی را به خود جلب کردند، این خود موضوعی است که می‌تواند در پرونده‌های بین‌المللی استفاده شود. در چنین شرایطی رسانه‌ها وظیفه دارند با پوشش دقیق و مسئولانه، ضمن جلوگیری از تحریف واقعیت، آگاهی عمومی را نسبت به ابعاد حقوقی چنین حملاتی افزایش دهند.

مطالعه تطبیقی قوانین ملی و بین‌المللی در حفاظت از تأسیسات غیرنظامی

در قانون اساسی ایران، اصولی مانند کرامت انسانی (اصل ۲۲) و حقوق شهروندی در برابر تهدید خارجی مطرح شده‌اند. همچنین طبق قانون مجازات اسلامی، حمله به تأسیسات عمومی، حتی در شرایط جنگی جرم محسوب می‌شود. در حقوق بین‌الملل، ماده ۵۳ پروتکل اول الحاقی ژنو، تأسیسات غیرنظامی را واجد مصونیت می‌داند، مگر اینکه به محل عملیات نظامی تبدیل شوند. مقایسه این مقررات نشان دهنده این است که حمله به زندان اوین، از دیدگاه هر دو نظام حقوقی (ملی و بین‌المللی) محکوم است.

نتیجه‌گیری

حمله به زندان اوین، صرفاً یک حمله نظامی نیست، بلکه نمایانگر روندی خطرناک در بی‌اعتنایی به اصول حقوق بین‌الملل بشردوستانه است. سکوت در برابر چنین اقدامات مخربی، زمینه‌ساز گسترش خشونت بی حد و مرز و تضعیف اصول حقوقی جهانشمول خواهد بود. دولت ایران و نهادهای حقوقی موظف هستند با پیگیری قضایی و دیپلماتیک، صدای قربانیان این حمله را به گوش جهانیان برسانند و با بهره‌گیری از ظرفیت نهادهای بین‌المللی، عاملان این جنایت را به میز عدالت بکشانند.

حتماً برات سؤال شده که:

واخواهی چیست؟

انواع آن و مثال‌های کاربردی

هفته گذشته در این صفحه، به توضیح واخواست پرداختیم و عنوان کردیم که واخواست اعتراضی است نسبت به عدم پرداخت اسناد تجاری نظیر چک یا سفته. در این هفته به بررسی حقوقی واخواهی می‌پردازیم؛ مفهومی کاملاً متفاوت اما از نظر واژگانی شبیه. واخواهی یکی از مهم‌ترین ابزارهای دفاعی در نظام قضایی ایران است که به افراد اجازه می‌دهد نسبت به احکام غیابی صادر شده علیه‌شان اعتراض کنند.

واخواهی چیست؟

واخواهی یعنی اعتراض محکوم علیه غایب به حکمی که در غیاب او صادر شده است. این اعتراض باید در همان دادگاهی مطرح شود که حکم را صادر کرده است. بنابر تعریف قانونی و مطابق ماده ۳۰۵ قانون آیین دادرسی مدنی: «محکوم‌علیه غایب حق دارد به حکم غیابی اعتراض کند. این اعتراض واخواهی نامیده می‌شود.»

انواع واخواهی

به طور کلی واخواهی به دو دسته اصلی (واخواهی حقوقی و واخواهی کیفری) تقسیم می‌شود. واخواهی حقوقی مربوط به دعاوی مدنی مثل مطالبه وجه، الزام به تنظیم سند و تخلیه ملک است. اگر خواننده در هیچ یک از جلسات دادگاه حضور نداشته باشد و لایحه دفاعیه هم نداده باشد، حکم صادره غیابی محسوب می‌شود و قابل واخواهی است، در واقع به منتهم امکان دیگری برای حضور و دفاع اهدا می‌شود. واخواهی کیفری مربوط به جرائم نظیر سرقت، ضرب و جرح و کلاهبرداری است. اگر متهم یا وکیل او در هیچ جلسهای حاضر نشده باشند و دفاعی نکرده باشند، حکم صادره غیابی است و قابل واخواهی خواهد بود، با این حال قابل ذکر است که در جرائم قلّه الله (نظیر زنا، شرب خمر و قذف) واخواهی ممکن نیست.

شرایط واخواهی

برای اینکه فرد بتواند واخواهی کند، باید در مجموع چند حالت به صورت توأمان محقق شود. مجموع این شروط عبارتند از: ۱- حکم صادره غیابی باشد. ۲- در هیچ یک از جلسات دادگاه حاضر نشده باشد. ۳- لایحه دفاعیه یا وکیل معرفی نکرده باشد. ۴- حکم به ضرب او صادر شده باشد. ۵- در مهلت قانونی اقدام کند (۳۰ روز برای افراد داخل کشور، دو ماه برای افراد خارج از کشور).

مثال‌های کاربردی از واخواهی

مثال ۱:دعای مطالبه وجه

آقای رضایی به دلیل بدهی ۵۰ میلیون تومانی از سوی آقای کریمی به دادگاه احضار می‌شود، اما به دلیل تغییر آدرس، هیچ گاه خطاری را دریافت نمی‌کند. دادگاه در غیاب او حکم به پرداخت بدهی صادر می‌کند. در این صورت آقای رضایی می‌تواند واخواهی کند، سپس دلایل خود را ارائه دهد، (هرچند در حال حاضر به سامانه ثنا ابلاغ ارسال می‌شود و خواننده ابلاغ در سامانه به منزله اطلاع از ابلاغ خواهد بود و امکان واخواهی را سلب می‌کند).

مثال ۲:دعای تخلیه ملک

خانم موسوی به عنوان مالک، علیه مستأجر خود آقای احمدی دعوی تخلیه مطرح می‌کند. آقای احمدی در هیچ جلسهای حاضر نمی‌شود و دادگاه حکم تخلیه صادر می‌کند. اگر آقای احمدی دلایل موجهی برای عدم حضور داشته باشد، می‌تواند واخواهی کند. (دلایل موجه نظیر بیماری غیرقابل تحرک خود یا بستگان درجه اول مثل پدر، مادر، فرزند و همسر یا فوت هریک از آنها).

مثال ۳: پرونده کیفری

آقای شریفی به اتهام ضرب و جرح محکوم می‌شود، در حالی که در هیچ جلسهای حاضر نبوده و حتی از وجود پرونده خبر نداشته است. او می‌تواند در مهلت قانونی واخواهی کند و دفاعیات خود را ارائه دهد. (در صورت عبور از مدت قانونی امکان واخواهی میسر نخواهد بود، مگر آنکه در زمان اجرای احکام به ادله درخواست واخواهی شود که در این صورت اجرا متوقف خواهد شد).

آثار واخواهی

واخواهی سه اثر از خود به جای می‌گذارد. ۱- اثر تعلیقی: به این معنا که اجرای حکم غیابی تا پایان مهلت واخواهی متوقف می‌شود. ۲- اثر انتقالی: در اثر واخواهی پرونده مجدداً در همان دادگاهی که حکم را صادر کرده، بررسی می‌شود. ۳- اثر جبرانی: اگر حکم اولیه اجرا شده باشد و در واخواهی نقض شود، خواننده باید خسارت متعلق به آن را بپردازد. (اجرای حکم غیابی ممکن است منوط به معرفی ضامن معتبر یا اخذ تأمین متناسب از محکوم‌له باشد).

تفاوت واخواهی و واخواست

با بررسی واخواهی و شناخت آن در مطالب ذکر شده در بالا، می‌توانیم این دو مفهوم نزدیک را به راحتی تفکیک کنیم.

واخواهی	واخواست
اعتراض به حکم غیابی دادگاه	اعتراض به عدم پرداخت چک یا سفته
مربوط به دعای حقوقی یا کیفری	مربوط به اسناد تجاری
در دادگاه مطرح می‌شود	در اداره ثبت یا بانک مطرح می‌شود

نتیجه‌گیری نهایی

واخواهی یکی از ابزارهای مهم برای حفظ حقوق افراد در برابر احکام صادره در غیاب آنهاست. این حق قانونی، فرصتی برای دفاع و جلوگیری از صدور احکام ناعادلانه است. آشنایی با واخواهی، به‌ویژه برای کسانی که ممکن است به دلایل مختلف در جلسات دادگاه حاضر نشوند، ضروری است. بنابراین به خاطر می‌سپاریم واخواهی فقط برای احکام غیابی ممکن است، نه حضوری. اگر فرد در جلسه دادگاه حاضر شده باشد یا لایحه دفاعیه داده باشد، دیگر نمی‌تواند واخواهی کند. واخواهی مانع تجدیدنظرخواهی نیست و فرد می‌تواند پس از واخواهی، تجدیدنظر هم بخواهد. واخواهی باید با دلایل موجه همراه باشد نظیر بیماری، سفر ضروری یا عدم اطلاع از جلسه.